

KURIKULUM I

2016/2017

PaedDr. Hana Sedláčková

Definice kurikula, historie a vývoj předškolního kurikula

Obsah:

- 1.1 Jak chápat pojem kurikulum.
- 1.2 Významy pojmu kurikulum (dle různých autorů).
- 1.3 Podoby, složky a roviny kurikula.

- 2.1 První předškolní zařízení a jejich program
- 2.2 Reformní pojetí předškolního kurikula
- 2.3 Od osnov k programu výchovné práce
- 2.4 MŠ a současné české kurikulum

1.1 Jak chápat pojem kurikulum?

- ❖ **Kurikulum** – angl. curriculum – pojem užívaný v zahraniční pedagogice;
- ❖ Vznikl ve 20. letech min. stol. v USA, – zakladatelé teorie kurikula – F. Bobbit, 1918; W. Charters, 1923; v Evropě od 60. let 20. století;
- ❖ U nás do konce 80. let pojem téměř neznámý;
- ❖ Původ slova z latinského curre (běžet) a v podobě curriculum má původní význam – běh, oběh, závodiště, také závodní vozík.....;
- ❖ Curriculum vitae – životopis, běh života;
- ❖ V pedagogickém smyslu – „*pohyb, který doprovází vývoj dítěte*“ (Opravilová).

1.1 Jak chápat pojem kurikulum?

„V pedagogickém smyslu chápeme kurikulum jako plánovanou, záměrně vytyčovanou a nasměrovanou trasu, při jejímž absolvování získává dítě postupně zkušenost, a to v závislosti na svých schopnostech a zájmu.“ (Opravilová)

🌲 Směr a trasa může mít buď:

- tradiční podobu – nekompromisní příkaz směru jízdy se zákazem zastavení, povinně dodržovanou a nezpochybnitelnou trasu (normu)*
- nebo jde o doporučený, použitelný a osvědčený model, v němž jsou odbočky, zastavení i malé návraty dovoleny (současné kurikulum)*

1.2 Významy pojmu kurikulum

(DLE RŮZNÝCH AUTORŮ)

Až do 80. let minulého století byly uplatňovány dva významy tohoto pojmu:

- ❖ **Vzdělávací program, projekt, plán** – zahrnuje škálu od programu jednotlivého kurzu nebo vyučovacího předmětu až po komplexní program vzdělávací instituce, tj. plán všech aktivit školy (A. V. Kelly, 1977).
- ❖ **Průběh studia a jeho obsah** – charakteristika vzdělávací dráhy a obsah zkušenosti, kterou žák získává v době studia (D. K. Wheeler, 1974).

1.2 Významy pojmu kurikulum

Pedagogický slovník (Průcha, 2001) rozlišuje 3 základní významy tohoto pojmu.

- ❖ Vzdělávací program, projekt, plán.
- ❖ Průběh studia a jeho obsah.
- ❖ Obsah veškeré zkušenosti, kterou žáci získávají ve škole a v činnostech ke škole se vztahujících, její plánování a hodnocení.
- ❖ V *Moderní pedagogice* (2002) uvádí tentýž autor že: „Vzdělávací program, kterému v anglické terminologii odpovídá nejspíše termín *national curriculum* (národní kurikulum) nebo *framework* (rámec kurikula, rámcové kurikulum).

1.2 Významy pojmu kurikulum

- ❖ **Obecná charakteristika kurikula** (dle Walterové)
- ❖ PROČ (smysl, hodnoty, funkce a cíle vzdělávání)
- ❖ KOHO (které subjekty vzdělávání)
- ❖ V ČEM (co, s jakým obsahem)
- ❖ KDY (časový faktor, ve kterém věku, v jaké posloupnosti..)
- ❖ JAK (vzdělávací strategie, učební situace, interakce...)
- ❖ ZA JAKÝCH PODMÍNEK (v jakém vzdělávacím prostředí – legislativní rámec, spolupráce, vybavení...)
- ❖ S JAKÝMI EFEKTY (s jakými očekávanými výsledky – kritéria a nástroje hodnocení, způsoby sdělování výsledků..)

VZDĚLÁVAT?

1.2 Významy pojmu kurikulum

Z výzkumů kurikula vyplývá, že i přes nejednotnost ve vymezení tohoto pojmu, považujeme

kurikulum, za komplexní jev, který zahrnuje proces, prostředí i prostředky pro dosažení stanoveného cíle.

1.3 Podoby a roviny kurikula

Zobecněné roviny kurikula:

Např.

❖ Zamýšlené–plánované:

předeepsané (RVP)

doporučené

❖ Realizované ve školním prostředí: (ŠVP, TVP)

❖ Osvojené žáky: to, co se žáci skutečně naučí.

1.3 Podoby a roviny kurikula

Nejčastěji rozlišované podoby kurikula:

- ❖ **Doporučené:** dokument o základních koncepčních otázkách.
- ❖ **Předepsané:** oficiální, závazný dokument.
- ❖ **Realizované:** co skutečně učitel realizuje.
- ❖ **Podpůrné:** učebnice, časové dotace, zaměstnanci školy, vzdělávání učitelů, vybavení školy, které podporuje realizaci předepsaného kurikula.
- ❖ **Hodnocené:** převedené do podoby testů, zkoušek a dalších nástrojů měření.
- ❖ **Osvojené:** to co se žáci skutečně naučí.

1.3 Podoby a roviny kurikula

Další rozlišení kurikula:

- ❖ **Formální kurikulum**, které zahrnuje komplexní projekt cílů, obsahu, prostředků, organizace a realizace vzdělávání ve vzdělávacím procesu (ve výuce) a způsoby kontroly a hodnocení výsledků (výuky).
- ❖ **Neformální kurikulum**, které zahrnuje aktivity a zkušenosti vztahující se ke škole (podmínky; aktivity organizované školou, např. výlety, zájmové kroužky; úkoly a příprava žáků na vyučování).
- ❖ **Skryté kurikulum**, které postihuje další souvislosti života školy, které nejsou obvykle explicitně vyjádřeny v programech a jsou obtížně postižitelné: etos a klima školy, vzdělávací hodnoty, vztahy mezi učiteli a žáky, pravidla chování ve třídě, ve třídě, sociální struktura třídy.
- ❖

1. 3 Složky kurikula

Vzdělávací program vymezuje tyto složky kurikula:

- ❖ Koncepce vzdělávání pro vzdělávací soustavu celé země nebo pro určitý druh školy;
- ❖ Cíle tohoto vzdělávání;
- ❖ Učivo, resp. témata učiva v jednotlivých integrovaných předmětech;
- ❖ Cílové standardy, formulované např. jako požadavky na to, co se mají žáci naučit v určitém ročníku nebo stupni školy, popř. přímo jako evaluační nástroje;
- ❖ Implementační plán, tj. seznam kroků, jimiž bude program uváděn do praxe. *(dle Průchy)*

Stupně kurikula

Současné kurikulární dokumenty

Dvoustupňový systém kurikulárních dokumentů

- ▶ **Státní úroveň (NPV; RVP)**
- ▶ **Školní úroveň (ŠVP; TVP)**
- ✓ **Národní program vzdělávání** formuluje požadavky na vzdělávání, které jsou platné v počátečním vzdělávání jako celku;
- ✓ **Rámcové vzdělávací programy** vymezují závazné rámce vzdělávání pro jeho jednotlivé etapy (pro předškolní, základní, a střední vzdělávání).
- ✓ **RVP** definují cíle vzdělávání

2.1 Vznik prvních předškolních institucí

- ❑ U nás vznikla první opatrovna v Praze Na Hrádku (1. 3. 1832), vedená vynikajícím učitelem J. V. Svobodou;
- ❑ Jeho první výchovný program „Školka“ , představuje poměrně propracovaný systém počátečního vzdělávání. Předpokládá se, že vycházel také z díla J. Á. Komenského;
- ❑ Program kladl důraz na mravní výchovu, poučení o okolním světě, počáteční psaní a čtení. **Byl doplněn metodickými pokyny a poznámkami.**

2.1 Vznik prvních předškolních institucí

- ❑ První německou dětskou zahrádku založil v Praze v roce 1864 J. Heinrich;
- ❑ První česká mateřská škola vznikla rovněž v Praze u Sv. Jakuba v roce **1869**.

Také dětské zahrádky a mateřské školky vykazovaly již ve svém programu výchovnou funkci jako stěžejní.

Mezník ve vývoji předškolních institucí

- ❑ Školský zákon z roku **1869** o povinné školní docházce umožňuje zřizovat při obecných školách školy pro „opatrování dětí“
- ❑ Ministerský výnos z roku **1872** rozlišuje již tři instituce. **Mateřskou školu**, která má doplňovat rodinnou výchovu a připravovat děti na školu a rozvíjet je po stránce tělesné, smyslové a duševní. **Opatrovnu**, jejímž cílem není příprava na školu. **Jesle**, které jako jediné pečovaly o děti do tří let.

Tento výnos výslovně zakazuje výuku trivia v mateřských školách.

2.2 Reformní pojetí předškolního kurikula

Nové pedagogické tendence se objevují v roce 1908 v *Návrhu zákona pro školy mateřské.*

Ten prosazuje:

- nezbytnost respektovat potřeby dítěte;
- nutnost odstranit z prostředí i program MŠ školské způsoby organizace a práce.

Hlavními propagátorkami těchto záměrů se staly Ida Járníková (MŠ v Pštrosově ulici v Praze) a Anna Sussová (MŠ nového typu v Brně).

2.2 Reformní pojetí předškolního kurikula

Od počátku 20. století se prosazuje do života MŠ více pohybu, volnosti a spontánních činností.

- ❑ Potřebám dětí má být uzpůsobeno prostředí, ale také organizace dne a metody práce.
- ❑ Mají být respektovány individuální potřeby dětí a jejich právo na svobodnou hru.
- ❑ Se změnou vzdělávání v mateřských školách se objevují také požadavky na vyšší přípravné, ale i další vzdělávání učitelek.

2.2 Reformní pojetí předškolního vzdělávání

Klíčový dokument, jako základ moderní koncepce předškolního kurikula je:

Výchovný program mateřských škol – z roku 1927, Idy Járníkové s podtitulem „*Přehled výchovných prostředků a jak jich užívat ve výchově malých dětí*“ – představuje systematické pojednání o předškolní výchově z hlediska teoretického, praktického, koncepčního i metodického.

- Není předpisem, ale nutí učitelku přemýšlet, hledat vlastní optimální cesty výchovného působení a cíleně studovat.

2.2 Reformní pojetí předškolního vzdělávání

Následovaly:

- ❑ ***Modelové výchovné osnovy*** pro mateřské školy hlavního města Prahy (1938),
- ❑ ***Návrh pracovního plánu*** pro mateřské školy (M. Bartušková, 1940),
- ❑ ***Prozatímní pracovní program*** pro mateřské školy (1945) – ještě pod vlivem reformního hnutí.

2.2 Reformní pojetí předškolního vzdělávání

- ❑ Reformní snahy byly přerušeny 2. světovou válkou;
- ❑ V poválečném období se postupně upouštělo od hlavních myšlenek spojených s respektováním individuálních potřeb dětí a jejich právem na svobodnou hru;
- ❑ ***Zákon o jednotné škole*** č. 95 / 1948 zařadil sice MŠ do školské soustavy, ale znamenal definitivní tečku za doznívajícím reformním hnutím.

2.3 Od osnov k programu výchovné práce

Jednotné školství přineslo:

- ❑ Úřední normativy pod vlivem sovětských teorií;
- ❑ Funkci kurikula plnil jednotný *Pracovní program pro MŠ* (1948), který navodil ideologicko–výchovný směr orientovaný ke kolektivismu. Cíl výchovy nespočíval v rozvoji samostatné osobnosti, ale ve formování občana oddaného socialismu.

2.3 Od osnov k programu výchovné práce

Ve stejném duchu byly zpracovány následné kurikulární dokumenty:

- ❑ ***Prozatímní osnovy pro MŠ*** (1953) – poprvé se objevuje rozčlenění do výchovných složek; toto pojetí omezovalo možnost respektovat přirozené dětské potřeby a uplatňovat individuální přístup k dětem.
- ❑ ***Osnovy pro mateřské školy*** (1955) – představují ještě podrobnější verzi osnov předchozích.

2.3 Od osnov k programu výchovné práce

- ❑ *Pokusné osnovy pro MŠ* (1958) a *Osnovy výchovné práce pro MŠ* (1960) – poněkud uvolnily dosavadní trend. Kladly opět větší důraz na respektování věkových zvláštností.
- ❑ Následovaly *Osnovy výchovné práce pro jesle a MŠ* (1963) – cíl, poslání a úkoly předškolní výchovy jsou formulovány stále ideologicky, čemuž odpovídá obsah kurikula i pevně stanovený režim dne.

2.3 Od osnov k programu výchovné práce

Další etapa opouští „osnovy“ a nahrazuje je programy“ ve snaze „odškolnit se“ a prosadit vlastní specifika předškolní výchovy.

- ❑ Od roku 1967 do roku 1984 vychází 4x *„Program výchovné práce pro jesle a mateřské školy“* s různými obsahovými nuancemi a řadou doplňujících metodických materiálů.
- ❑ Vždy se však jednalo o základní směrodatnou normu, strukturovanou do výchovných složek podle věku dětí. Úkoly byly předimenzované a významně orientované na úspěšné začlenění dítěte do školního vzdělávání.

2.4 MŠ a současné české kurikulum

Kurikulum české školy do r. 1989

- Podporovalo přípravu manipulovatelných a podřízených lidí, neohlížeje se na jejich očekávání, potence, přesvědčení, individuální orientaci a zájmy.
- Důsledky autoritativního, uniformního a žáky nedostatečně respektujícího kurikula se projevovaly ve **formálnosti** výuky a školního života vůbec, v celkovém klimatu školy, v malé motivovanosti žáků pro učební činnosti i v jejich průměrnosti.

(Walterová, E.)

2.4 MŠ a současné české kurikulum

Podstatný zvrát v před. vzdělávání přinesl rok 1989

Cíl předškolního vzdělávání je nově formulován takto:

„ *Předškolní výchova zabezpečuje uspokojování přirozených potřeb dítěte a rozvoj jeho osobnosti; probíhá ve spolupráci rodiny a předškolního zařízení*“.

Tato stručná formulace již naznačuje:

- ❑ odklon od převážně řízeného učení;
- ❑ ústup od přípravy na školu;
- ❑ obsah vzdělávání je ponechán na jednotlivých MŠ;
- ❑ hlavní úlohou je poskytnout dítěti přiměřené podněty, podporu a vedení potřebné k pochopení světa a k zodpovědnému lidskému jednání.

6. MŠ a současné české kurikulum

Související strategické dokumenty:

Bílá kniha ČR, 2000

Definuje 5 strategických cílů:

1. **Kvalita vzdělávání (důraz na evaluační prostředí)**
2. **Spojení se sférou práce (vzdělávací obory)**
3. **Druhá šance – celoživotní vzdělávání**
4. **Jazyky**
5. **Investice (do vzdělávání -% HDP)**

2.4 MŠ a současné české kurikulum

Současné kurikulární dokumenty

Dvoustupňový systém kurikulárních dokumentů

- **Státní úroveň (NPV;RVP)**
- **Školní úroveň (ŠVP; TVP)**
- ✓ **Národní program vzdělávání** formuluje požadavky na vzdělávání, které jsou platné v počátečním vzdělávání jako celku;
- ✓ **Rámcové vzdělávací programy** vymezují závazné rámce vzdělávání pro jeho jednotlivé etapy (pro předškolní, základní, a střední vzdělávání).
- ✓ RVP definují cíle vzdělávání

2.4 MŠ a současné české kurikulum

Další významnou změnu přináší rok 2004: vychází

- ❖ Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon),
- ❖ ***Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (RVP PV)***, - VÚP Praha
Vymezuje:
 - ❑ hlavní požadavky, podmínky a pravidla pro vzdělávání dětí v MŠ;
 - ❑ elementární vzdělanostní základ, na který může navázat základní vzdělávání;
 - ❑ zavádí termín „předškolní vzdělávání“, zahrnující aspekty výchovné i vzdělávací;
 - ❑ definuje cíle pro zajištění zdravého rozvoje a prospívání každého dítěte, jeho učení, socializace i společenské kultivace.

2.4 MŠ a současné české kurikulum

RVP PV – popisuje specifika předškolního vzdělávání, která spočívají v tom, že:

- ❑ se maximálně přizpůsobuje vývojovým fyziologickým, kognitivním, sociálním a emocionálním potřebám dětí;
- ❑ je důsledně vázáno na jejich individuálně odlišné potřeby a možnosti;
- ❑ vzdělávání v mateřské škole se stává otevřeným systémem, který se blíží rodinné výchově s níž spolupracuje jako s rovnocenným partnerem.

2.4 MŠ a současné české kurikulum

- ❑ Předškolní vzdělávání má (podle řady výzkumů z celé Evropy) výrazný pozitivní vliv na pozdější úroveň studijních výkonů a celkovou úspěšnost ve vzdělávání i na sociální integraci a snížení delikventního chování. Je jedním z předpokladů k vytvoření odpovídající základny pro celoživotní učení.
- ❑ Instituce předškolní výchovy se proto v evropských zemích začleňují do vzdělávací soustavy a jsou obdobně jako její ostatní články státem financovány a regulovány.

Moderní pedagogika, J. Průcha – Dlouhodobé efekty předškolního vzdělávání

Děkuji za pozornost

